

BEVEZETŐ

Kemény Vagyim:

Kedvencek temetője: a 68-as zombi

Gyártsunk legendát! Amikor én kissrác voltam, mindenki más akart lenni, mint ami volt. Volt, aki indiánnak álcázta magát, mások partizánosdit játszottak, megint mások akcióhősökként vonultak fel s alá a játszóterek szürrealista díszletei között. Az izgalmas az volt az egészben, hogy gyerekek, felnőttek egyaránt szerepeltek ebben a történetben. Én speciel barrikádharcos, miszerint forradalmár szerettem volna mindenáron lenni. Ennek megfelelően macskaköveket gyűjtöttem a környező utcákról és vártam az ellenséget, a gaz kapitalistákat. Aztán a dörzsöltebbek elárulták nekem, hogy Magyarországon minden másként van: ha lenne forradalom, mint ahogy sose lesz, az pont a kapitalisták mellett fog kitörni. Ennyiben maradtunk, az egészből annyi maradt csupán, hogy az *Eper és vért* hatszor néztem meg.

Fontos-e 1968? Nem. Érdekes-e foglalkozni vele? Igen. Ezt a látszólagos (vagy fogalmazzunk pontosabban: retorikai) paradoxont nem csak azzal oldhatjuk fel, hogy kevésbé fontos témákkal is érdemes foglalkozni, hanem azzal is, hogy bemutatjuk, néha az is izgalmas vállalkozás lehet, hogy bemutatjuk valamiről: miért nem fontos. '68 Magyarországon – harminc év távlatából című konferenciánknak éppen ez volt a célkitűzése, azzal a nemtitkolt szándékkal egybekötve, hogy találkozzunk a kor legfontosabb eseményeinek tevékeny alakítóival, akiknek természetesen akár homlokegyenest más véleményük is lehet a saját szerepükről-szereplésükről-jelentőségükről, mint nekünk.

A kollégium történetében először fényképkiállítással egybekötött konferenciamegnyitót szerveztünk, és ennek az újdonságértéken túl tartalmi vonatkozása is volt: a Pető Iván és Gerő András által szerkesztett *Befejezetlen szocializmus*ból válogatott képekkel – összhangban a meghívott szerkesztő-írók gondolataival – azt próbáltuk bemutatni, hogy 1968 csupán egy év a sok közül, nincs éles váltásról szó. Érdekes, hogy ebben összecseng a Kádár-korszak önértékelése és a mai elemzők véleménye, ugyanakkor a közbeeső, elmúlt évtized(ek) gondolkodói, kutatói és legendagyártói 1968 már-már mitikus fontosságáról zengték ódáikat.

BEVEZETŐ

A 68-as zombi legautentikusabb megformálói kétségkívül a gazdasági reformokról szóló kerekasztal résztvevői voltak. Egyrészt a korabeli viták finoman személyeskedő hangulatát hozták közel hozzánk Morva Tamás folyamatos leortodoxozása, Kopátsy Sándor érzelemtelített képletes és szószerinti kirohanásai, Fekete János súlyos titkokat sejtető anekdotái és Tardos Márton önmaga lélegzetét is elállító szó- és gondolatfordulatai által; másrészt a viták 1968 gazdaságpolitikai kérdéseit taktikusan elkerülő és napi aktualitásokba elmerülő jellege azt mutatta, hogy nincs már több élet az Új Gazdasági Mechanizmus témájában, ennyi volt – vége.

A Lukács-iskola és 68 viszonyát boncolgató beszélgetés izgalmasabb pillanatai is inkább a résztvevők mai gondolataihoz-elemzéseikhez kötődtek. Sőt, a meghívottak nem is igazán értették, miért hívtuk meg őket 1968 kapcsán – a nézők közül előlépő Tamás Gáspár Miklósnak kellett elmagyarázni, hogy a marxizmus reneszánszában tevékeny szerepet vállaló iskola miért megkerülhetetlen 1968 Magyarországnak vizsgálatakor. A konferencia legszebb hasonlatával Bencze György ajándékozott meg minket, amikor 1968 társadalom- és egyéniség-átalakító hatását a 9 és ½ hét című film férfi főszereplőjének kettős életén keresztül mutatta be. A nappal tisztességes munkát végző bróker (⇒ 68 gazdasági-társadalmi hatásai rövidéletűek voltak, már ha voltak egyáltalán) éjjel átalakul kifinomult élvhajhásszá (⇒ a szexuális forradalom bevonult a hétköznapiakba) – a két életét gondosan szétválasztva (⇒ 68 sikeres a magánszféra átalakításában, de kudarcot vall a közszférában).

Végül Kovács Andrással néztük meg a felejthetetlen *Falakat*. A konferencia legelőbb beszélgetése legnagyobb halottaink viselt dolgairól folyt: Latinovits Zoltánról, Gábor Miklósról és a Közgázon már-már elfelejtett Liska Tiborról.

A konferencia után a szervezők a kollégium életében először, de talán hagyomány teremtve - részben az időközben megghiúsult folytatást bepótolandó, részben az eddig elhangzottakból leszűrt tanulságok további megvitatása érdekében - körlevéllel fordultak néhány társadalomtudóshoz. Mostani kiadványunk anyagát a beérkezett válaszok mellett a kollégium által felkért szerzők hosszabb írásai gazdagítják. Külön ki kell emelni Stephen E. Bronnert, aki a Rutgers egyetemen oktat és a témához kapcsolódó, kollégiumunkban megtartott előadásával járult hozzá közös gondolkodásukhoz.

BEVEZETŐ

1968 meghalt. Béke poraira. A most következő írások viszont nagyon is élnek. Így hát, kedves olvasó, szellemi kalandra fel!

'68 Magyarországon – harminc év távlatából című konferencia programja

1998 Tavasz

Május 6.

Gerő András és Pető Iván fotóalbumából (Befejezetlen szocializmus – Képek a Kádár-korszakból) készült kiállítás megnyitója a szerzőkkel

Az Új gazdasági mechanizmus hatásai – kerekasztal beszélgetés Fekete János, Kopátsy Sándor, Morva Tamás és Tardos Márton részvételével

Május 7.

A Lukács iskola és a '68-as gondolat – kerekasztal beszélgetés Bencze György, Heller Ágnes Ludassy Mária és Vajda Mihály részvételével

'68 a filmművészetben – Kovács András Falak című filmjének vetítése, majd beszélgetés az alkotóval

1998 Ősz

November 9.

Kitekintés: 1968 az óceánon túl

Eric S. Bronner: visszatekintés: 1968 – harminc évvel később